

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-258-9-5>

Дивнич Анатолій Володимирович

старший судовий експерт відділу економічних досліджень

Полтавський науково-дослідний

експертно-криміналістичний центр МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Забезпечення належного рівня правопорядку та законності неможливе без ефективного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень. Одним із напрямів відсічі збройній агресії з боку російської федерації є протидія колабораційній діяльності. У диспозиції ч. 4 ст. 111–1 Кримінального кодексу України [1] визначено кримінально каране діяння – господарська взаємодія з представниками держави-агресора, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, окупаційною адміністрацією (надалі – ворогу). Зазвичай, розслідування злочинів у сфері господарської діяльності передбачає необхідність кваліфікованого дослідження економічної інформації шляхом проведення судової економічної експертизи. Проте, проведення судової експертизи за матеріалами, здобутими органами досудового розслідування в умовах війни, має певні ускладнення, що потребують компетентного вирішення.

Загалом поняття «господарська діяльність», відповідно до ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу України [2], охоплює діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг. Важливою ознакою такої діяльності є «цінова визначеність», тобто можливість вартісної оцінки її результатів.

Саме господарські операції є предметом судової економічної експертизи. Об'єктами дослідження є документи, в яких відображені

відомості про здійснення вказаних господарських операцій. В ході експертизи експерт-економіст здійснює дослідження документів за формою і змістом.

В умовах війни, що є класичним випадком форс-мажору, дотримання вимог з документального забезпечення господарських операцій суттєво ускладнене. Колабораційна діяльність господарської спрямованості може повністю виключати встановлений порядок документообігу. Крім того, створені документи можуть умисно знищуватися, або бути втраченими внаслідок бойових дій.

Тому ефективному проведенню судових економічних експертиз в ході розслідування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю, часто протидіє апріорна інформаційна недостатність. Наприклад, господарська операція з продажу (реалізації) матеріальних ресурсів, у тому числі й ворогу, передбачає обмін товару на виражений у грошовій формі еквівалент або інший вид компенсації його вартості (п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про ціни та ціноутворення» [3]). Відповідно до п. 14.1.202 Податкового кодексу України [4], «продаж (реалізація) товарів – будь-які операції, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими господарськими, цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на такі товари за плату або компенсацію незалежно від строків її надання». При цьому часто договори не укладаються, господарські операції з руху грошових коштів і товарних запасів не знаходять відображення у бухгалтерському обліку. Крім того, зростає ризик унеможливлення застосування інструментів господарського контролю та коригування бухгалтерського обліку (проведення інвентаризації, звірок між підприємствами тощо).

Компенсування неповноти інформації у наданих на експертизу матеріалах, відсутності документів, що містять відомості про господарську діяльність може забезпечуватися висновками експертів інших спеціальностей (почеркознавчої, комп'ютерно-технічної тощо). Певні факти господарської діяльності можуть доказуватись показами свідків. Тобто, ініціатором – органом досудового розслідування на вирішення судової економічної експертизи може бути поставлене запитання, що містить певні обмежуючі умови (рис. 1).

Рис. 1. Скоригований алгоритм призначення судових економічних експертиз в умовах інформаційної недостатності при розслідуванні злочинів про колабораційну діяльність

Джерело: авторська розробка

Водночас, створені в ході господарської колабораційної діяльності документи (акти приймання-передачі, накладні тощо) можуть містити необхідні відомості, передбачені у ч. 2 ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5] та у п. 2.4. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [6]. Якщо є можливість ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції, наявні відомості про дату складання документа, назву підприємства, від імені якого складено документ, вказано зміст та обсяг господарської операції, тому господарська операція має бути визнана.

Таким чином, при розслідуванні злочинів за матеріалами кримінальних проваджень про колабораційну господарську діяльність можуть призначатися судові економічні експертизи. У випадку

неналежного документального забезпечення господарських операцій або суттєвих перешкод органу досудового розслідування стосовно отримання документів, доказування може здійснюватися із використанням інших засобів. Призначення економічних експертиз може здійснюватися за умови, що особи, які приймали участь у господарській діяльності – встановлені, певні факти господарської діяльності є доведеними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 22.06.2022).
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Дата оновлення: 27.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 22.06.2022).
3. Про ціни та ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. Дата оновлення: 09.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text> (дата звернення 22.06.2022).
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 17.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 22.06.2022).
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. Дата оновлення: 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 22.06.2022).
6. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88. Дата оновлення: 10.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення 22.06.2022).